

Faust, una tragèdia

Visat núm. 2
(octubre 2006)

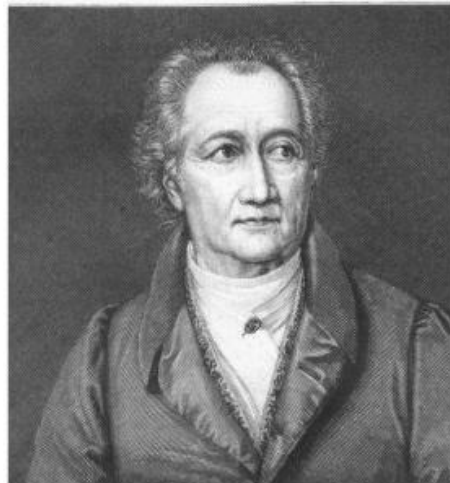
per **Guillem Calaforra**

El *Faust* de Goethe és l'obra de gairebé tota una vida: entre el principi del *Faust primigeni* (*Urfaust*) i la publicació de la segona part de la tragèdia passen ni més ni menys seixanta anys (1772-1832), l'autor s'hi posa quan tot just és un jovecell de 23 anys i remata el seu projecte tot just a punt d'abandonar el món dels vius. No ens ha d'estranyar, doncs, la immensa complexitat de registres i de sentits que recull aquesta peça mestra de la literatura universal. El *Faust* és un llibre difícil, complex, extravagant ja fins i tot en el context de la seva pròpia època.

La llegenda d'un estudiós que fa un pacte amb el diable —o més aviat amb un dels servidors del diable— a canvi de diversos favors circulava per Europa Central, si més no, des de final de l'edat mitjana. En aquesta figura llegendària conflueixen motius i mites de l'antiguitat clàssica, que es resumeixen filtrats per la cosmovisió cristiana. Potser no sabrem mai per què totes aquestes línies de força es van concentrar en la persona d'un alquimista de Staufen (prop de Friburg de Brisgòvia), però amb el nom de Johann Faust es van contar i escriure històries al tombant del segle XVI. La llegenda va rebre una primera forma literària immortal de la mà de Christopher Marlowe, però potser va ser a través de Lessing que seduí el jove Goethe. I, de fet, el seu és el *Faust* que ha marcat definitivament tota la recepció posterior del mite. El *Faust* de Goethe no sols representa la més influent versió d'aquesta història, sinó un dels mites fonamentals de la modernitat europea.

Les dues parts del *Faust* sembla com si fossin, en una primera lectura, dos llibres diferents. La primera part és la més coneguda i la més popular, per tal com conté la història del pacte amb el dimoni i les aventures terrenals que li proporciona l'acord esmentat, sobretot la seducció de Margarida i els esdeveniments subsegüents, que culminen amb la tràgica mort d'ella. El lector sap, durant aquesta primera part, que l'acord entre Mefistòfil i Faust posa el dimoni a disposició de l'estudiós a canvi de lliurar-li l'ànima després de la mort; i sap, també, que Faust morirà de seguida si té la temptació d'eternitzar cap moment. Però hi ha una part del pacte que només descobrirem al final de l'obra.

La segona part del *Faust* s'assembla a una descomunal digressió pels camps de la mitologia clàssica i de la història, entre altres coses. Ja no queda ni rastre de la historieta amb Margarida, i Faust s'ha convertit en un personatge poderós, saneja les finances imperials, s'embolica amb Helena de Troia, guanya batalles, presència escenes mig màgiques i mig surrealistes plenes de personatges fantàstics o mítics... I a la fi, allà on li és llegut trobar i desitjar la pau, pronuncia

Johann Wolfgang von Goethe

Fragments

Amor nova, vida nova

Miquel Desclot

Dedicatòria

Joan Maragall

El capvespre ja declina

Miquel Desclot

El rei dels verns

Miquel Desclot

Elegia de Marienbad

Feliu Formosa

Faust

Josep Lleonart | Jaume Ortola

Ifigènia a Tàurida

Joan Maragall

La copa del rei de Thule

Joan Maragall

La roseta de bardissa

Joan Maragall

Les desventures del jove Werther.

Joan Alavedra

Saps la terra on floreix el llimoner?

Miquel Desclot

Ressenyes

Faust, una tragèdia

per Guillem Calaforra

Goethe als Països Catalans

per Miquel Desclot

Bibliografia

Llibres de Johann Wolfgang von Goethe

Traduccions al català de Johann Wolfgang von Goethe

les paraules fatídiques: «Instant, atura't, ets tan bell!». Mor, sí, però la seva ànima finalment no se l'endú Mefistòfil, perquè entre tota la cohort d'éssers fantàstics que hi acudeixen hi ha els àngels, que ens desvelen la part desconeguda del pacte: «A qui s'esforça i sempre lluita, / el podem redimir». I, finalment, *das ewig Weibliche*, literalment «allò femení que és etern», se l'endú cap amunt.

Per a nosaltres, lectors del segle XXI, el *Faust* és ple de passatges que ens interpel·len directament, que enllacen amb interrogants que continuen sent nostres. I sovint ho fa amb un llenguatge directe i contundent, amb un estil de vegades concís fins a l'aforisme. Com ara quan Mefistòfil explicita les limitacions de la raó humana i es burla de la vanitat dels éssers humans:

Un poc millor podria viure
si no li haguessis dat la llum del sol celeste,
en diu raó i sols li serveix
per a ser més brutal que tots els bruts.
Em sembla, amb el permís de Vostra
Senyoria,
com la cigala camallarga,
que sempre vola i volant saltirona
i en l'herba canta una vella corrandà.
Encara bo si s'estigués a l'herba!
En tot merder ha de ficar el nas.

O com en aquell passatge en què Faust, convertit arbitràriament en general suprem de l'exèrcit, es posa en evidència amb una frase que tanta gent podria aplicar-se a si mateixa, abans, ara i sempre:

Seria el súmmum per a mi,
que donés ordres jo on no entenc res

Però, al marge dels nombrosos passatges concrets en què el lector sent que li parla una veu molt actual, el *Faust* dona forma definitiva a un dels mites més importants de la cultura europea, i només per això ja és una lectura imprescindible. Sabem, per exemple, que Odisseu encarna la formació a través del viatge i el desig de retorn a la llar, que Hamlet personifica el dubte i el cinisme sense concessions, i que Don Juan representa el plaer obsessiu convertit en opció metafísica conseqüent. Però qui és Faust? Faust representa l'ésser humà que vol ser més que ell mateix, que prefereix sacrificar la salvació eterna per l'anhel de ser-ho tot, de saber-ho tot i, sobretot, de viure-ho tot; Faust encarna la idea moderna de domini i transformació de la natura, i l'home fàustic és l'home d'acció (no és debades que, com diu el llibre de Goethe, *Im Anfang war die Tat*, «al principi fou l'acte»). Les connexions entre l'home fàustic i la ideologia moderna del progrés indefinit han estat a bastament estudiades, i són un dels temes més interessants d'aquella gran novel·la fàustica que és el *Beim* de Llorenç Villalonga. Però el *Faust* no sols representa tota aquesta *hybris*, tal com en deien els antics grecs, aquest atreviment i aquesta desmesura plenes d'orgull amb què ens volem fer iguals als déus. El *Faust* ens transmet també el mite de la redempció a través de l'amor, a través de *das ewig*

Weibliche que cap traductor no ha arribat a poder transmetre (entre altres coses, perquè per als mateixos nadius resulta problemàtic d'explicar). La font bàsica i principal d'aquesta idea romàntica és, certament, el *Faust* de Goethe.

Aquest no és un llibre de lectura fàcil, sinó exigent, esquerp, ple de registres i amarat d'un classicisme olímpic que avui no sembla atreure gaires lectors. El *Faust* exigeix un esforç notable, molta paciència, i deixar-se seduir pel seu propi codi estètic. Però, com tots els clàssics immortals, les satisfaccions que ofereix són d'aquelles que no abandonen el lector en tota la seva vida. És el privilegi dels *long-sellers* enfront dels *best-sellers*. En català hi ha hagut diverses temptatives de traducció, començant per Joan Maragall. Carme Serrallonga publicà una versió escenificable de l'*Urfaust* pels anys vuitanta del segle passat. La primera traducció completa —que fa poc s'ha reeditat mutilada: n'han eliminat els dos pròlegs!— la publicà el 1938 Josep Lleonart, però el seu llenguatge noucentista i les llibertats que es pren enfront del text original havien fet que envellís força. Afortunadament, la fabulosa versió recent del valencià Jaume Ortola ens ha retornat, als lectors en català, aquesta obra fonamental en un llenguatge admirable i en una traducció rigorosa.